

ІСТОРІОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ: традиція та перспективи

HISTORIOGRAPHY OF UKRAINIAN PHILOSOPHY: Tradition and Perspectives

<https://doi.org/10.15407/fd2024.03.080>
УДК 1(091)

Оксана ШЕРЕМЕТА,

кандидат філософських наук,
науковий співробітник відділу історії філософії України,
Інститут філософії імені Г.С. Сковороди,
Національна академія наук України,
01001, Київ, вул. Трьохсвятительська, 4
osheremeta2015@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8364-4300>

ІСТОРІОГРАФІЯ РАНЬОГО НЕОТОМІЗМУ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ УКРАЇНСЬКИХ НЕОТОМІСТІВ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ.

У статті авторка обґрунтовує тезу, що вивчення історіографії раннього неотомізму надзвичайно важливе для досліджень з історії українського його відгалуження й, відповідно, творення його української історіографії. Ранній неотомізм є вагомим етапом розвитку неотомізму. Під його впливом формували свої погляди українські неотомісти: Андрей Шептицький, Й. Сліпий, М. Конрад. Його вивчення становить важливу частину історіографії українського неотомізму. Дослідження раннього неотомізму допомагає не лише об'єктивно оцінювати погляди українських неотомістів, а й відрізняти погляди мислителів, які до нього не належать, як у випадку Г. Костельника.

До історіографії питання авторка залічує не лише праці українських мислителів та дослідження, присвячені їхнім поглядам, а й також джерела розвитку неотомізму, праці закордонних неотомістів та дослідження, які допомагають реконструювати

Цитування: Шеремета, О. (2024). Історіографія раннього неотомізму та дослідження поглядів українських неотомістів першої половини ХХ століття. *Філософська думка*, 3, 80—95. <https://doi.org/10.15407/fd2024.03.080>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

властивий контекст ідей представників напрямку в Україні. Найважливішими із різновидів творів є енцикліки Пап та документи Церкви, праці філософів-неотомістів, а також напрацювання дослідників цього періоду. Вони допомагають у відтворенні властивого контексту та з'ясуванні рис раннього неотомізму. Головною з них є об'єктивний ідеалізм, з позицій якого здійснюється критика суб'єктивізму у філософії. Наступною рисою є посилання не безпосередньо на праці Томи Аквінського, а на енцикліки Пап, документи Церкви та праці відомих неотомістів. Отож, відсутність прямих посилань на св. Тому ще не є підставою думати, що мислитель не може бути неотомістом.

Ключові слова: неотомізм, ранній неотомізм, історіографія українського раннього неотомізму, Андрей Шептицький, Й. Сліпий, М. Конрад.

Від появи знаменитої енцикліки *Aeterni patris* 4 серпня 1879 року й до сьогодні не припиняють з'являтися наукові праці, присвячені неотомізму, творячи його історіографію. До них також належать дослідження, присвячені українському відгалуженню цього філософського напрямку. Студії з українського відновленого томізму є важливими для розуміння української філософії ХХ століття. Не лише тому, що неотомізм є невіддільною складовою європейської філософії зазначеного періоду, а його поширення на українських теренах ще раз підтверджує нашу належність до європейської культури філософування.

Український неотомізм вдало урізноманітнює палітру української філософської думки, демонструє практичну корисність неотомістських ідей для розвитку українського суспільства та розбудови української державності. Саме відновлений томізм став основою для побудови етичної системи та багатогранної діяльності митрополита Андрея Шептицького, наукових пошуків міжвоєнного періоду патріарха Йосифа Сліпого та професора Львівської Богословської Академії отця Миколи Конрада, а пізніше був представлений у працях представників української західної діаспори Володимира Олексюка, отця Івана Музички, єпископа Діонісія Ляховича.

Проте, коли йдеться про неотомізм в Україні першої половини ХХ століття, важливо враховувати, що перші представники напрямку належали до раннього періоду його розвитку. Відповідно й історія раннього неотомізму вимагає детальнішого розгляду. Такий підхід допоможе вивчати у властивому контексті розвиток української та закордонної історіографії неотомізму окресленого часового проміжку.

Виклад основного матеріалу

Доба Просвітництва разом із прогресом принесла нові виклики для людства. Власне на них Католицькій Церкві належало дати відповідь, зокрема за посередництва філософії. Проте, за спостереженням Томаса Гілбі, на середину ХІХ століття католицька філософія була представлена еkleктичними системами, що застосовували за необхідності кантіанство і гегельянство та не відповідали очікуванню. Томізм, натомість, перебував у глибокому занепаді. Твори Томи вивчалися домініканцями, однак не вважалися актуальними для сучасності. Пред-

ставники інших орденів зверталися для з'ясування схоластичної точки зору до творів Франциско Суареса (докладніше у: Gilbi, 2006: p. 446).

На думку американського домініканського філософа Джеймса А. Вейшейпла, повернення до ідей Томи Аквінського відбулося на початку XIX століття. Відновлений томізм повільно відроджувався у католицьких країнах Європи й завдяки зусиллям Лева XIII поширився у більшості країн світу. Розпочавшись як ідеологічне відкриття католицьких філософів, які помітили перспективність томізму для розв'язання питань сучасності, це повернення було підкріплене ретельними історичними дослідженнями середньовіччя та поглядами схоластичних авторів, якими нехтували раніше (Weisheipl, 2003: p. 772).

З середини XIX століття поступово вимальовується програма відродження томізму. Її прихильники вважали, що філософія Томи може й повинна бути основою для всеосяжного філософського синтезу, філософсько-теологічної системи, яка складалась би з усіх філософських та теологічних дисциплін. Попередником перших неотомістів був професор філософії з Пізи Вінценто Бізетті (1777—1824). Його твір «Вступ до філософії божественного Томи», написаний в 1804—1808 роках, започаткував повернення до томізму (Weisheipl, 2003: p. 772)¹. До його учнів належав Джузеппе Печчі, майбутній кардинал Йосиф. Своєю чергою, Йосиф (Джузеппе) Печчі мав визначальний вплив на філософські та теологічні смаки свого брата Джоакіно Печчі, котрий ще як архієпископ Перуджі почав систематично працювати над відновленням томізму. 1859 року він засновує Академію св. Томи, а 1878-го стає Папою Левом XIII (1878—1903) (Mayeur, 2003: p. 491).

На думку Лева XIII, протистояти ідеології Просвітництва необхідно творчо — розвивати на засадах філософії та теології томізму власне соціальне вчення. Папа розумів важливість розвинутої філософії та теології, які були б переконливими для сучасників і стали б важливим засобом мобілізації священства та католицької інтелігенції. Оновлений томізм міг привернути увагу протестантських та православних богословів і філософів, сприяти зростанню прокатолицьких настроїв.

Ця думка залишалася актуальною для греко-католицького духовенства міжвоєнної Галичини. Спробою пошуку діалогу з православними на засадах неотомізму можна вважати розвідку Йосипа Сліпого у праці «Св. Тома із Аквіну і схо-

¹ За Д.А. Вейшейплом, потреба у відродженні філософії томізму стала очевидною для католицьких теологів після ухвалення на I Ватиканському Соборі (1869—1870) догмату про те, що природний розум людини здатний пізнавати факт існування Бога та теоретично з необхідністю доводити цей факт. Програма відродження томізму в 1860—1870-х роках захопила шерг професорів Домініканської колегії святого Томи в Римі, найвидатнішим серед яких став Томмазо Зильярі (Weisheipl, 2003: p. 773). Лев XIII, кардинали Томмазо Зильярі та Йосиф Печчі вважали томізм тим раціоналізмом, який успішно протистоятиме раціоналізму філософії Просвітництва. Засновники неотомізму були переконані, що сучасність потребує ширшого раціоналізму, ніж раціоналізм науки та політики, а не середньовічного містицизму та романтичного ірраціоналізму. Таким і мав стати неотомізм з притаманною йому відкритістю розуму до трансцендентного, який визнає реальність Божественної Причини світу та людської душі (детальніше у: Шеремета, 2010: с. 47—64).

ластика» про те, що Петро Могила будував навчання у заснованому ним колегіумі на вченні св. Томи. Могилянська академія ж занепала тоді, коли вплив томізму було витіснено впливом протестантизму (Сліпий, 1925: сс. 37—38). І. Паславський вважає, що Сліпий писав про значення поглядів св. Томи для розвитку теології та філософії в Україні, й разом з тим враховував і вплив другої схоластики в Могилянській академії (Паславський, 2012: с. 59). На думку М. Симчича, філософія у Києво-Могилянській академії розвивалася під впливом ранньомодерної схоластики².

Сліпий намагався довести, що аристотелізм св. Томи може бути засвоєний Православною Церквою. Доказом такої можливості він вважав аристотелізм Івана Дамаскина. На думку Ю. Чорноморця, такого аргументу не достатньо (Чорноморець, 2012: с. 61). Проте у контексті історії розвитку раннього неотомізму та екуменічної діяльності митрополита Андрея Шептицького, спроба обґрунтувати необхідність неотомізму для розвитку філософії в Україні та пошук у ньому спільної для католиків та православних традиції — були цілком на часі.

Видання енцикліки *Aeterni patris* поклато початок відновленню схоластичної філософії в цілому та філософії св. Томи зокрема. Папа наголошував, що більшість проблем модерного часу походять від хибної філософії (Hogan, 2003: р. 147). Хибні філософські уявлення про автономність розуму та моральності від об'єктивного природного закону та Бога призвели спочатку до секуляризації. Згодом вони ж породили ідеологію соціалізму, що загрожує самому автономному суб'єкту. Хибна філософія має занадто загрозові для суспільної моралі та самого існування наслідки, щоб можна було нею нехтувати. Подолання хибної філософії завдяки демонстрації альтернативи — істинної філософії, а не шляхом критики, визнавалося ефективнішим. Тому її відновлення стало необхідністю для протиставлення помилкам філософії Просвітництва.

Програма відродження томізму, розвинута Левом XIII, мала кілька основних завдань (Weisheipl, 2003: р. 774). *Першим* стало новітнє видання творів Томи та інших схоластів. Лев XIII створив спеціальну комісію для видання повного критичного зібрання творів Томи, яка успішно виконала своє завдання.

Другим завданням, як зауважує Т. Гілбі, було дослідження історичних витоків та розвитку схоластичної філософії (Gilbi, 2006: р. 446). У цьому напрямку успішно працювали німецькі історики філософії Герман Пласман та Альберт Штекль. Дослідження А. Штекля важливі для вивчення поглядів М. Конрада, відповідно й для творення історіографії українського неотомізму. У 1932 році отець Конрад рецензує польськомовну працю отця Штекля, доповнену отцем Ю. Вайнгертнером під назвою «Історія філософії у нарисі» (Конрад, 1932: сс. 85—86). Польський переклад четвертого німецького видання був перевиданий тричі. Останній, 1930 року, опрацював о. Францішек Квятковський. Він був доповнений історією філософії в Польщі на підставі праці професора Маврикія Страшевського під назвою

² Детальніше про це можна прочитати у статті: Симчич, М. (2021). Як можлива схоластика в епоху Раннього Модерну. *Філософська думка України XI—XVIII ст.: від патристики до схоластики*. (сс. 137—214). Київ: НАН України, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди.

«Польська філософська думка». Також Конрад підкреслює, що книга цінна добре підбраною історіографією як в оригіналах, так і в перекладах.

Альберт Штекель (1823—1895) — відомий німецький філософ, історик філософії, неотоміст. Він був автором багатьох підручників з філософії, в яких охопив майже всі розділи цієї дисципліни. Вони мали велику популярність у країнах Європи та США. І це перше, на що звертає увагу о. Конрад, оскільки сам тоді викладав історію філософії та соціологію, а тому інтерес до рецензованих ним праць — не випадковий (детальніше у: Sheremeta, 2018: ss. 191—208). Своїми дослідженнями Штекель сприяв відродженню у Німеччині інтересу до середньовічної схоластики взагалі та вчення Томи Аквінського зокрема. Цей аспект його наукової діяльності підкреслює Конрад у своїй рецензії: «Спеціально автор обговорює історію схоластичної філософії, котру теж ділить на три очерки: повстання, розквіт і заник» (Конрад, 1932: с. 85). Крім того, текст Страшевського заторкує й розвиток неосхоластики в Польщі (Конрад, 1932: с. 86). Ці факти ще раз підтверджують зацікавлення Конрада саме працями неотомістів, що було важливо для визначення його власних філософських поглядів.

Третім і головним завданням у програмі відродження томізму Лев XIII вважав виклад цілісної філософії томізму, з поясненням, демонстрацією її науковості, методологічних переваг, реалізму для сучасників. Виклад істинної метафізики мав доводити хибність основоположень сучасної філософії. Неотомісти створили численні виклади філософії та теології томізму. Значну увагу приділяли «первинним принципам раціональності», до яких належали причинність, закон несуперечності, принцип аналогії, співвідношення понять «акт—потенція», «буття саме по собі — буття в причетності», «існування—сутність» (тут слід згадати про дисертацію Олексюка, хоча його філософія вже є відображенням впливу екзистенціалізму, що не дивно з огляду на час написання його праць³). Звідти виводилася вся онтологія Бога, людини та світу, доводилась наявність природних законів матеріального та духовного життя.

Четвертим завданням томізму, було вивчення сучасної філософії, особливо Нового часу у повному обсязі, з метою критики всіх її помилок. Широкої критики в томізмі зазнавала філософія Просвітництва за те, що стала причиною появи лібералізму та соціалізму. Це відображено у працях багатьох представників раннього неотомізму. Наприклад, у книзі «Соціальний католицизм: нарис розвитку соціально-католицьких поглядів» о. Антоній Рошковський, на дослідження якого посилається М. Конрад, негативно оцінює вплив Французької революції та філософії Просвітництва на суспільне життя (Roszkowski, 1932a: s. 6).

Філософію Модерну критикували за суб'єктивізм. Кантіанство — за теорію автономності особистості. Неотомізм як різновид об'єктивного ідеалізму критикував ідеалізм суб'єктивний. Наступними об'єктами критики були матеріалізм і ті різновиди об'єктивного ідеалізму, що суперечили томізму (наприклад,

³ Посилання на праці В.Олексюка та дослідження його поглядів автор статті подає у своєму дослідженні під назвою «Український неотомізм у діаспорі. Творчість Володимира Олексюка» (Шеремета, 2018: с. 254—270).

гегельянство критикували за пантеїстичні мотиви та діалектику). Тут можна навести рецензію М. Конрада на працю о. доктора професора Казімежа Ковальського під назвою «Філософія Августа графа Цешковського у світлі засад філософії св. Томи з Аквіну» (Шеремета, 2018: сс. 200—203).

Сам Ковальський, розмірковуючи про гегельянство у своїй праці «Філософія Августа Цешковського у світлі засад св. Томи з Аквіну. Порівняльні студії», зазначав, що при виборі філософії Цешковського для порівняння з філософією Томи Аквінського для нього йшлося «про ту філософську систему як тип, що віддзеркалює великою мірою сучасний філософський умонастрій, зокрема про її характерні риси та основні принципи» (Kowalski, 1929: s. 322). У цій рецензії Конрад підтримує критику з боку Ковальського філософії Цешковського як послідовника філософії Гегеля саме з позицій томізму.

П'ятим завданням для неотомізму Лев XIII поставив вивчення природничих наук та дослідження їхнього стосунку до філософії. Тісний зв'язок томізму із середньовічною фізикою (особливо зв'язок метафізичного вчення про докази існування Бога із вченням про рух середньовічного аристотелізму) створював труднощі для побудови неотомізму. Тому неотомісти зосередили свої зусилля на доведенні того, що сучасна наука потребує метафізичного узагальнення, яким може бути лише об'єктивно-ідеалістичне вчення неотомізму.

Шостим завданням для відроджуваного томізму було створення нового схоластичного синтезу всієї філософії, який узгоджувався б із прогресом сучасних наук. Як єдиний твір його не було створено. Сам Папа і томісти із його оточення зайнялися переважно розвитком соціального вчення Церкви як продовження неотомістської філософської й теологічної етики. Тому і вплив неотомізму перш за все виявився у формуванні ідеології «християнської демократії».

У контексті цих двох завдань стає зрозумілішим, чому написані під впливом Анрі Бергсона праці Г. Костельника, що були апологетикою інтуїтивізму, віталізму, ідеалізму, критикою матеріалізму на підставі тогочасних досягнень фізики та біології, довгий час не викликали питань у вищого духовенства (детальніше у: Шеремета, 2014: сс. 77—85). На перший погляд, їхній зміст цілком відповідав виконанню цих завдань. На праці Анрі Бергсона Костельник також не посилався, оскільки філософ був занесений до Індексу заборонених книг з боку Католицької Церкви. Ці факти перешкождали розгледіти дослідникам у мислителі прихильника А. Бергсона (докладніше у: Шеремета, 2014: сс. 77—85; Шеремета, 2015: сс. 53—65).

Енцикліка *Aeterni patris* активізувала процес відродження томізму, оскільки він мав стати основою для соціального вчення Церкви. А. Рошковський писав, що в суспільствах європейських країн упродовж XVIII—XIX століть з'явилася низка проблем. Часто змінювалися форми політичного устрою, а політична влада переходила з рук у руки. У соціально-економічних відносинах замість гармонії, очікуваної від економічного лібералізму, зародилася необмежена конкуренція й багато інших негативних явищ, аж до економічних криз. Поряд з тим наукові відкриття, особливо в механіці, змінили види праці та трудові від-

носини, що відобразилося на сімейних стосунках. Католицизм за своєю суттю був покликаний шукати розв'язання цих питань (Roszkowski, 1932a: ss. 5—21).

Відповіддю стало католицьке соціальне вчення, особливістю якого був солідаризм, ідеологія, що її висували на протипагу лібералізму та соціалізму⁴.

Викладене у численних енцикліках Пап, які становлять важливу частину історіографії неомізізму, в тому числі українського, воно залишається важливим контекстом для раннього неомізізму. В енцикліці *Quod Apostolici muneris* (1878) Папа засудив соціалізм як шлях докорінної деградації суспільства, розвиток якого без приватної власності неможливий. В енцикліці *Arcanum* (1880) Лев XIII сформулював християнське вчення про родину. Вчення про церковно-державні відносини переосмислювалось в енцикліках *Diuturnum* (1881), *Immortale Dei* (1885), *Libertas* (1888), *Sapientiae christianaе* (1890). Конструктивним документом для структури соціального вчення Церкви, написаним з позицій неомізізму, стала енцикліка *Rerum novarum* (1891) (Weisheipl, 2003: p. 774).

Перелічені енцикліки, що є важливими джерелами формування та розвитку неомізізму, також становлять важливу частину історіографії проблеми. Їхній зміст помітно впливав на погляди й побудову етичної системи митрополита Андрея Шептицького. Наприклад, основний текст послання «О квестії соціальной» («Про соціальне питання», 1904) є переказом прийнятою для української інтелігенції та народу мовою головних положень енциклік *Rerum novarum* (1891) і *Quod Apostolici muneris* (1878), що мало на меті зробити соціальну етику папи Лева XIII зрозумілою для всіх. Початок послання «О квестії соціальной» написаний митрополитом під впливом вчення Льва XIII про прийнятність для Церкви демократичних ідеалів в межах християнської демократії. Текст вступу свідчить, що Шептицький перебував під впливом енциклік Лева XIII *Diuturnum* (1881), *Immortale Dei* (1885), *Libertas* (1888), *Sapientiae christianaе* (1890). Загалом, соціальна етика Шептицького, його вчення про державно-церковні стосунки, про екуменізм, про Церкву було зумовлене впливом папи Лева XIII, якому митрополит був зобов'язаний власною церковною кар'єрою і вірність ідеалам якого проніс через усе життя (Шеремета, 2010: сс. 36—37).

Після смерті Лева XIII його курс заступила політика фундаменталізму і консервативного антимодернізму Пія X (1903—1914). Замість ідеалу «християнської демократії» свого попередника новий Папа зобов'язував католиків дотримуватися «християнського консерватизму», який сьогодні можна визначити як като-

⁴ Папа заявляв, що Церква не є ворожою до жодної із форм правління, що означало відмову від повного засудження лібералізму. Критикувалася у лібералізмі заборона релігійних культів та тоталітарне переслідування свободи совісті. Зміна підходів у католицизмі до лібералізму є важливим контекстом дослідження українського неомізізму першої половини XX століття (детальніше у : Шеремета, 2021: сс. 39-51). Зорієнтовану на духовні цінності із збереженням свободи совісті демократію Папа вітав. Капіталізм визнавався нормативною системою суспільно-економічних відносин, якій бракує лише «гуманізації». Його Лев XIII критикував за брак цінностей солідарності, духовного розвитку особистості та моральної справедливості (Шеремета, 2010: сс. 53—54).

лицький фундаменталізм з неомістською філософською основою. На це були певні причини. З кінця XIX століття бере свій початок течія, незгідна з офіційною позицією Церкви у догматичних, богословських та філософських питаннях, — католицький модернізм. Модерністський рух розпочався з критичних досліджень Біблії, історії Церкви та догматів. Історики-модерністи намагалися дослідити релігійний світогляд на підставі наукових методів та критеріїв, що було своєрідною реакцією на поширення ідей позитивізму, частково кантіанства та протестантської теології, в якій схожі дослідження розпочалися значно раніше.

Можливо, на ці процеси мало деякий вплив завдання папи Лева XIII узгодити віру зі знанням, а релігію — з наукою. Багатьом представникам католицької інтелігенції такий крок Папи видався новаторським. Однак католицький модернізм розвивався у протилежному від неомістизму річизі. Серед прихильників модернізму були свої філософи, історики Церкви, суспільні та церковні діячі, ліберали та консерватори, ліві та праві. Для них характерною була критика офіційного католицького вчення та схоластичної філософії (Кузмицкас, 1982: сс. 42—43)⁵. Ця течія охопила шерег європейських країн, та особливої популярності набув саме французький модернізм, представлений філософськими ідеями А. Бергсона, М. Блонделя, А. Луазі та ін. Праці Бергсона перекладали багатьма мовами ще до Першої світової війни, зокрема українською⁶.

Модернізм було засуджено як явище світського життя й церковну ідеологічну течію, яка охопила філософію, теологію та біблійні студії. Його головна риса — суб'єктивізм. Модернізм насамперед проявлявся в тому, що замість об'єктивного Одкровення, яким володіє Церква, як шлях до пізнання Бога обирають суб'єктивні переживання та особисті прагнення до трансцендентного (Ledre, 2003: р. 389). Репресій зазнавали всі теологи та філософи, які не поділяли принципів антимодернізму Пія X. На його думку, об'єктивною істиною є вчення Церкви, оскільки випливає з об'єктивного Одкровення через Біблію (Святе Письмо), твори святих Отців (Святий Переказ), вчителство Церкви (вчення Папи та інших єпископів).

У боротьбі з модернізмом було вжито низку радикальних заходів. Їх наводить Вайшейпл. У 1907 році було видано декрет *Lamentabili*, яким засуджувалися 65 помилок ідеологів церковного модернізму. Того ж року модернізм як явище було осуджено в енцикліці *Pascendi*. З 1910 року священники та викладачі католицьких закладів освіти були зобов'язані складати антимодерністську клятву. В 1914 році в енцикліці *Doctoris Angelici* Папа зобов'язав всі католицькі заклади освіти використовувати «Суму теології» Томи як підручник. У тому ж

⁵ Праця Б. Кузмицкаса містить багато цікавої інформації про модернізм і заслуговує на увагу під кутом зору історіографії питання. Для свого часу це було сміливе дослідження, яке в Україні неможливо було здійснити через ідеологічні заборони. Однак, автор до католицького модернізму зараховує й таких відомих неомістистів, як Е. Жильсон та Ж. Маритен, що теж слід брати до уваги.

⁶ Бергзон, А. (1913). Вступ до метафізики. Переклад з французької Євгена Яворовського. Коломия: Галицька накладня Якова Оренштайна.

році було видано 24 тези філософії томізму, яких мали дотримуватися викладачі філософії й теології (Weisheipl, 2003: p. 775).

Хоча в документах Пія X засуджувався не обережний модернізм його попередника, а погляди теологів, котрі радикалізували його вчення, важливо підкреслити, що Лев XIII в 1903 році піддав критиці такий розвиток теології. Його турбувало, що значна частина католицьких теологів не приймає неотомізм і тримається суб'єктивно-ідеалістичних поглядів на пізнання Бога. Їх Лев XIII засуджував за «імманентизм» — вчення, згідно із яким Бог присутній в глибинах людської суб'єктивності (Heaney, 2003: p. 752).

Боротьба модерністів та антимодерністів пояснює, чому праці Берґсона потрапили до Індексу заборонених книг, а також небажання Г. Костельника посылатися на його твори. Отець Гавриїл Костельник був звільнений із посади професора філософії у Львівській Богословській Академії у 1930 році. Причиною стала відмінність у філософських поглядах між Котельником та ректором ЛБА Йосифом Сліпим, яка виявилася завдяки дискусії мислителів на шпальтах «Ниви» і «Богословії» у 1925—1930 роках⁷.

Новий папа Бенедикт XV (1914—1922) зупинив переслідування модерністів у Церкві, а згодом і відійшов від ідеалів католицького консерватизму в політиці. Папи Пій XI (1922—1939) і Пій XII (1939—1958) розвивали соціальне вчення в дусі християнського консерватизму та солідаризму, використовуючи неотомізм як філософське підґрунтя цієї ідеології. Найвизначнішим із документів, що розвивали соціальне вчення, стала енцикліка Пія XI *Quadragesimo anno* (1931). В ній принципи солідарності та субсидіарності Папа протиставив марксистському принципу класової боротьби.

Яскравим прикладом побудованих на засадах раннього неотомізму й недостатньо дослідженим предметом є погляди на розвиток католицької соціології отця М. Конрада, який у межах прочитаного ним курсу написав працю «Основні напрямки новітньої соціології. Перша часть. Лібералізм» (Конрад, 1936). Другу частину він планував присвятити соціалізму, а третю — солідаризму. Їх вивчення потребує врахування особливостей католицького соціального вчення, важливих для розуміння структури католицької соціології, яку розвивали неотомісти (детальніше у: Sheremeta, 2021). Конрад розумів її досить широко, як науку суспільного питання (соціальної квестії), яке є одночасно суспільно-економічним і належить до суспільної економіки; правничим, зв'язаним із політичним устроєм суспільства; у своїй суті філософським, релігійним та моральним

⁷ Г. Костельник у своїй критиці творів Йосифа Сліпого, попри повагу до автора, вважав, що погляди та напрямки — це справа особиста і в ній не може бути компромісу (Костельник, 1926b: с. 33), але не уникав гострої критики на адресу Сліпого, як, наприклад, у рецензії праці про походження Святого Духа. Костельник виступає проти раціоналізму в розумінні католицької догми, бо вважає, що вчення про Святу Трійцю можна прийняти тільки вірою, а не розумом. Тому зауважує, що згадана праця є свого роду науковим музейництвом, бо автор не робить ніякого відкриття з цього питання. А сучасні люди, котрі живуть з духом часу, мають право «явно зайняти своє становище до вартості й напрямку його творів» (Костельник, 1926b: с. 20).

(Конрад, 1936: с. 3). Подібно їй розуміли В. Катрайн, Й. Бідерляк, А. Ушенічник, праці яких важливі для історіографії українського раннього неотомізму⁸.

У межах соціології Конрад розглядає ідеології (детальніше про націоналізм, лібералізм, соціалізм у: Шеремета, 2022), зокрема солідаризм та пов'язаний із ним корпоративізм, суть яких викладає у двох публікаціях «Модерна ментальність і католицизм» (Конрад, 1934) та «Корпоративний устрій громадянства» (Конрад, 1935). Обидві публікації продовжують розвивати ідеї енциклік *Rerum novarum* та *Quadragesimo anno* й містять посилання на них. Так, М. Конрад розумів солідаризм як суспільно-господарський напрямок, що творить величний синтез індивідуальності та соціальності людини, протиставляв його лібералізму та соціалізму та був у цьому суголосний із Левом XIII. Отець уважав, що католицький солідаризм на основі об'єктивної (християнської) моралі увібрав, синтезував та гармонізує те, що у лібералізмі й соціалізмі є слушним і правдивим — права одиниць і колективів, права націй та інтерес людства, відмовившись від тотальної критики цих ідеологій. На засадах католицького солідаризму зародилася концепція корпоративізму, згідно з яким всі суспільні й господарські сили, подібно до тілобудови, організовані за професійним принципом, солідарно співпрацюють для взаємного добра і добра цілості. Зasadничою основою корпоративного устрою є законодавчо зорганізовані звання, фах, професія, об'єднані у корпорації (Конрад, 1934: с. 5).

Подібно розуміє солідаризм Хенрик Романовський, зазначаючи, що він є доктриною етичною та суспільно-економічною (Romanowski, 1909: s. 9). Католицькі мислителі протиставляють католицький солідаризм французькому, зазначаючи, що батьком його вважають Леона Буржуа (Caro, 1931; Romanowski, 1909). Католицький корпоративізм протиставляють загальній ідеології корпоративізму. Рошковський писав, що корпорація — це організована група професійних асоціацій однакового ступеня, тобто група груп. А корпоративним устроєм є форма організації суспільства, яка має в основі не механічно поєднані одиниці, а природні групи, скеровані у прагненні спільної мети (Roszkowski, 1932a: s. 161).

Утвердження тоталітарних систем було особливим викликом для Католицької Церкви. З погляду історіографії тут варто згадати такі енцикліки: *Divini Redemptoris*

⁸ У своїй соціології М. Конрад посилався на працю: Cathrein, W. (1925). *Philosophia moralis*. Editio XIII. Friburgi, Brisgoviae. Очевидно, дослідження В. Катрайна були досить відомі у науково-богословських колах протягом першої половини ХХ століття. Наприклад, у польському перекладі: Cathrein, W. S.J. (1905). *Filozofia moralna (filozofia moralności): Wykład naukowy porządku moralnego i prawnego*. T. IV. Cz. 2. *Poszczególne filozofia moralności* / Przekł. wolny z wyd. niem. przez W. Gostomskiego. Warszawa: Księg. Gebethner & Wolf. Важко сказати чи були такі видання українською мовою. Проте, пересічному українському читачеві могла бути відома, видана одним з релігійних товариств, праця: Катрайн, о. В. (1909). Від атеїзму до анархізму / Переклав з 2-го німецького видання о. І. Плавюк. Львів: Накладом Товариства свв. Апостола Павла з печатні В.А. Шийковського. Використовував Конрад також українські переклади праць А. Ушенічника (Ушенічник, 1927) та Й. Бідерляка (Бідерляк, 1910).

(1937), яка засуджувала атеїстичний комунізм; *Non Abbiamo Bisogno* (1931), у якій обережно критикувалася політика італійського фашизму; *Mit brennender Sorge* (1937), що засуджувала деякі тоталітарні тенденції в німецькому нацизмі.

Прихід до влади фашизму та нацизму не обмежував інтересу до солідаризму та корпоративізму в Італії, Німеччині, Австрії. Як і не створював перешкод для критики тоталітарних систем з боку католицьких мислителів. Так, у публікації «Корпоративний устрій громадянства» Конрад вирізняв вільний та примусовий корпоративізм. Примусовим отець визнавав корпоративізм в Італії, Люксембурзі та Іспанії. Піддавав критиці фашистський із посиланням на вчення папи Пія XI (*Non Abbiamo Bisogno*) та націонал-соціалістичний (за два роки до виходу *Mit brennender Sorge*). До вільного зараховував український класократичний В. Липинського та австрійський корпоративізм (Конрад, 1935: сс. 2—4). Реконструкція поглядів Конрада демонструє важливість для формування історіографії українського неотомізму розвитку раннього неотомізму, енциклік Пап та праць закордонних неотомістів.

Більшість томістів першої половини ХХ століття зберігали вірність об'єктивному ідеалізму св. Томи, але використовували різноманітні варіанти для творчого викладу цього томізму з апологетичною метою. Видатними представниками раннього неотомізму були Р. Гарігу-Лагранж, Дж. Грот, А. Вейс, Р. Шульц, А. Гардейль, А. Сертиланджес, Х. Пеш. Погляди представників зрілого томізму вони не тільки не приймали, а й піддавали критиці. Прикладом такої критики є «Ескізи про польський націоналізм та католицизм» Ю.-М. Бохеньського. Одним із джерел праці, як вказує сам автор, стала творчість А. Глонда та, значною мірою, доповідь Ж. Маритена на Міжнародному Томістському Конгресі в Познані 1935 року. Критикуючи французьких філософів, а особливо Маритена за його інтегральний гуманізм, Бохеньський писав, що Маритен, змішуючи у спосіб «не до витримання» поняття «сакральності», «духовності» та «надприродності», з одного боку, і «лаїцизму» та «дочасності» — з іншого, твердить, що «нове суспільство не буде безпосередньо служити Богу, але чомусь Божому — “приятні”. Здається мені, що для нас, польських католиків, ця теза є неприйнятною» (Bocheński, 2006: s. 39).

Висновки

У підсумку можна ствердити, що вивчення історіографії раннього неотомізму надзвичайно важливе для досліджень з історії українського його відгалуження і, відповідно, творення історіографії питання. Найважливішими із різновидів творів є енцикліки Пап, праці філософів-неотомістів, а також напрацювання дослідників цього періоду. Вони допомагають у відтворенні властивого контексту та з'ясуванні рис раннього неотомізму. Головною з них є об'єктивний ідеалізм, з позицій якого здійснюється критика суб'єктивізму у філософії. Наступною рисою є посилання не безпосередньо на праці Томи Аквінського, а на енцикліки Пап, документи Церкви та праці відомих неотомістів. Тобто відсутність прямих посилань на св. Тому не є причиною думати, що мислитель не може бути неотомістом.

Першим видатним українським неотомістом був митрополит Андрей Шептицький, який активно застосовував методологію та ідеї неотомізму у власній, побудованій на зразок св. Томи етичній теорії, яка складається з етики приписів та етики чеснот. Однак з огляду на те, що здебільшого митрополит висловлював власні ідеї у пастирських посланнях, а не у філософських трактатах, згадки Томи Аквінського у його працях не є численними. На належність митрополита Андрея до числа неотомістів вказує й низка інших чинників та обставин його життя і діяльності, які слід враховувати. Особливо те, що Шептицький здобув вищу філософську й теологічну освіту за доби, коли в католицьких університетах панувало викладання неотомізму, який розглядали як офіційне вчення Церкви (Лев XIII, Бенедикт XV, Пій X, Пій XI, Пій XII); водночас він був послідовником Папи Лева XIII у філософії, теології та соціальному вченні.

У працях отця М. Конрада немає згадок Томи Аквінського. Проте аналіз їхнього змісту демонструє численні посилання на пап-неотомістів, вчення Томи про закони, а також на праці відомих католицьких неотомістів. Це зокрема: Лєопольд Каро, Віктор Катрайн, Йосиф Бідерляк, Алеш Ушенічник, Антоній Рошковський, Антоній Шиманський. Посилання на праці ранніх неотомістів наявні й у праці Й. Сліпого, як-от на К. Вайса та М. Грабмана. Натомість виявлення відсутності рис раннього неотомізму, а також відтворення контексту боротьби з модернізмом у Католицькій Церкві на підставі вивчення історіографії питання допомогли з'ясувати, що Г. Костельник не був неотомістом.

Отже, ранній неотомізм є вагомим етапом розвитку неотомізму. Під його впливом формували свої погляди українські неотомісти, — Андрей Шептицький, Й. Сліпий, М. Конрад. Його вивчення становить важливу частину історіографії українського неотомізму. Дослідження раннього неотомізму дасть змогу не лише об'єктивно оцінювати погляди українських неотомістів, а й відрізнити погляди мислителів, які до нього не належать, як у випадку Г. Костельника.

ДЖЕРЕЛА

- Бідерляк, Й. (1910). *Суспільне питання: Причинок до розуміння его суті его розв'язання* / Переклад з VII нім. видання. Львів.
- Конрад, М. о. Др. (1934). Модерна ментальність і католицизм. *Мета*, 26, 3-5.
- Конрад, М. о. Др. (1935). Корпоративний устрій громадянства. *Мета*, 7, 2-4.
- Конрад, М. о. Др. (1936). *Основні напрямки новітньої соціології. Перша часть. Лібералізм*. Львів: Видання «Богословії».
- Конрад, М. о. Др. (1932). Рецензія на «Dr. A. Stöckl i Dr. J. Wiengärtner, Historja filozofji w zarysie. Przekład polski opracował Ks. Franciszek Kwiatkowski T. J., wydanie trzecie, Kraków, 1930, ss. 654. in 8». *Богословія*, 1-4, 85-86.
- Костельник, Г. (1926a). De principio spiratijnis in SS Trinitate. *Нива*, 1, 19-28.
- Костельник, Г. (1926b). Нехай не буде непорозуміння. *Нива*, 1, 32-35.
- Кузмицкас, Б. (1982). *Філософские концепции католического модернизма*. Вильнюс.
- Паславський, І. (2012). Йосиф Сліпий — дослідник філософського вчення св. Томи Аквінського та його місця в історії української духовності. В: *Лицар нескореної церкви (до 120-ліття від дня народження Патріарха Йосифа Сліпого): статті і матеріали* / Ред. кол.: Я. Шашкевич, З. Білик, О. Киричук та ін. Львів.

- Сліпий, Й. (1925). *Св. Тома з Аквіну і схолястика*. Ч. 4. Львів: Видання «Богословії».
- Ушенічник, А. Др. (1927). *Основи соціології*. Ч. 1 / Укр. переклад о. М. Фірака. Львів: Бібліотека Української Християнської Організації.
- Чорноморець, Ю., Шеремета, О. (2012). Традиція українського неотомізму в діаспорі. *Українське релігієзнавство*, 62-63, 59-77.
- Шеремета, О. (2010). *Етичні ідеї митрополита Андрія Шептицького у релігійно-філософському контексті кінця XIX — першої половини XX ст.* / Дис. ... канд. філос. наук: 09.00.05 — історія філософії. Київ.
- Шеремета, О. (2014). Методологія вивчення теоретичної спадщини отця Гавриїла Костельника. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 7: *Релігієзнавство. Культурологія. Філософія*, 32(45), 77-85.
- Шеремета, О. (2015). Від неотомізму до модернізму: творчість Г. Костельника у світлі сучасних досліджень. *Мультиверсум*, 5-6, 53-65.
- Шеремета, О. (2018). Український неотомізм у діаспорі. Творчість Володимира Олексюка. В: *Філософська думка західної української діаспори XX століття: ідеї та постаті* (с. 254-270). Київ: Наукова думка.
- Шеремета, О. (2021). Трансформація поглядів на лібералізм європейських католицьких мислителів та її рецепція у дослідженні М. Конрада. *Вісник Львівського університету*. Серія: *Філософські науки*, 28, 39-51.
- Шеремета, О. (2022). Ідеї політичної філософії у релігійно-філософському контексті кінця XIX — першої половини XX ст.: лібералізм, націоналізм, соціалізм. *Galicji. Studia i materiały*. Т. 8. *Filozofia w Galicji*, III, 138-168.
- Bocheński, J.M. (2006). *Szkice o nacjonalizmie i katolicyzmie polskim*. Komorów.
- Caro, L. (1931). *Solidaryzm, jego zasady, dzieje i zastosowania*. Lwów.
- Gilbi, Th.O.P. (2006). Thomism. In: *Encyclopedia of Philosophy* / Ed. by D.M. Borchert (vol. 9, pp. 443-447). Detroit: Thomson Gale.
- Heaney, J.J. (2003). Modernism. In: *New Catholic Encyclopedia* (vol. 9, pp. 752-757). Washington: The Catholic University of America.
- Hogan, W.F. (2003). Aeterni patris. In: *New Catholic Encyclopedia* (vol. 1, pp. 147-148). Washington: The Catholic University of America.
- Kowalski, K. Ks. Dr. (1929). *Filozofja Augusta hr. Cieszkowskiego w świetle zasad filozofji św. Tomasza z Akwinu. Studium porównawcze*. Poznań; Warszawa; Wilno; Lublin.
- Ledre, C., Fastiggi, R. (2003). Pius X, Pope. In: *New Catholic Encyclopedia* (vol. 11, pp. 387-392). Washington: The Catholic University of America.
- Mayeur, J.M. (2003). Leo XIII, Pope. In: *New Catholic Encyclopedia* (vol. 8, pp. 490—493). Washington: The Catholic University of America.
- Romanowski, H. (1909). *Solidaryzm: Nowa teoria etyczna i społeczno-ekonomiczna: Szkic krytyczny*. Warszawa: Księgarnia «Kroniki rodzinnej».
- Roszkowski, A. Ks. (1932a). *Katolicyzm społeczny: zarys rozwoju poglądów społeczno-katolickich*. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.
- Roszkowski, A. Ks. (1932b). *Korporacjonizm katolicki*. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.
- Sheremeta, O. (2018). Ojciec Mykoła Conrad: recenzje jako źródło rekonstrukcji historyczno-filozoficznych poglądów myśliciela. *Studia z historii filozofii*, 3, 191-208.
- Sheremeta, O. (2021). Kontekst socjologiczny historyczno-filozoficznych badań ideologii liberalizmu Mykoły Konrada. *Studia z historii filozofii*, 4, 83-100.
- Weisheipl, J.A. (2003). Scholasticism. Contemporary Scholasticism. In: *New Catholic Encyclopedia* (vol. 12, pp. 772-779). Washington: The Catholic University of America.

Одержано 11.07.2024

REFERENCES

- Biederliak, J. (1910). *The social question: Reason for understanding its essence and its solution* / Translated from the VII German edition. [In Ukrainian]. Lviv. [=Бідерляк 1910]
- Bocheński, J.M. (2006). *Szkice o nacjonalizmie i katolicyzmie polskim*. Komorów.
- Caro, L. (1931). *Solidaryzm, jego zasady, dzieje i zastosowania*. Lwów.
- Chornomorets, Yu., Sheremeta, O. (2012). The Tradition of Ukrainian Neo-Thomism in the Diaspora. [In Ukrainian]. *Ukrainske relihiieznavstvo*, 62-63, 59-77.
- Gilbi, Th.O.P. (2006). Thomism. In: *Encyclopedia of Philosophy* / Ed. D.M. Borchert (vol. 9, pp. 443-447). Detroit: Thomson Gale.
- Heaney, J.J. (2003). Modernism. In: *New Catholic Encyclopedia* (vol. 9, pp. 752-757). Washington: The Catholic University of America.
- Hogan W. F. (2003). Aeterni patris. In: *New Catholic Encyclopedia* (vol. 1, pp. 147-148). Washington: The Catholic University of America.
- Konrad, M. Fr. Dr. (1932). Review of the «Dr. A. Stöckl i Dr. J. Wiengärtner, Historja filozofji w zarysie. Przekład polski opracował Ks. Franciszek Kwiatkowski T. J., wydanie trzecie, Kraków 1930, ss. 654. in 8». [In Ukrainian]. *Bohosloviya*, 1-4, 85-86. [=Конрад 1932]
- Konrad, M. Fr. Dr. (1934). Modern mentality and Catholicism. [In Ukrainian]. *Meta*, 26, 3-5. [=Конрад 1934]
- Konrad, M. Fr. Dr. (1935). Corporate structure of citizenship. [In Ukrainian]. *Meta*, 7, 2-4. [=Конрад 1935]
- Konrad, M. Fr. Dr. (1936). *Main Directions of Contemporary Sociology. Part I. Liberalism*. [In Ukrainian]. Lviv: “Bohoslovia” Edition. [=Конрад 1936]
- Kostelnyk, H. (1926a). De principio spiratijnis in SS Trinitate. [In Ukrainian]. *Nyva*, 1, 19-28. [=Костельник 1926a]
- Kostelnyk, H. (1926b). Let there be no misunderstanding. [In Ukrainian]. *Nyva*, 1, 32-35. [=Костельник 1926b]
- Kowalski, K. Ks. Dr. (1929). *Filozofja Augusta hr. Cieszkowskiego w świetle zasad filozofji św. Tomasza z Akwinu. Studjum porównawcze*. Poznań; Warszawa; Wilno; Lublin.
- Kuzmickas, B. (1982). *Philosophical concepts of Catholic modernism*. [In Russian]. Vilnius. [=Кузмицкас 1982]
- Ledre, C., Fastiggi, R. (2003). Pius X, Pope In: *New Catholic Encyclopedia* (vol. 11, pp. 387-392). Washington: The Catholic University of America.
- Mayeur, J.M. (2003). Leo XIII, Pope. In: *New Catholic Encyclopedia* (vol. 8, pp. 490-493). Washington: The Catholic University of America.
- Paslavskyi, I. (2012). Josyf Slipyi — researcher of the philosophical teachings of St. Thomas Aquinas's and their place in the history of Ukrainian spirituality. [In Ukrainian]. In: *Knight of the Unconquered Church (to the 120th anniversary of the birth of Patriarch Josyf Slipyj): articles and materials* / Ed. by Y. Shashkevych, Z. Bilyk, O. Kyrychuk et al. Lviv. [=Паславський 2012]
- Romanowski, H. (1909). *Solidaryzm: Nowa teoria etyczna i społeczno-ekonomiczna: Szkic krytyczny*. Warszawa: Księgarnia «Kroniki rodzinnej».
- Roszkowski, A. Ks. (1932a). *Katolicyzm społeczny: zarys rozwoju poglądów społeczno-katolickich*. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.
- Roszkowski, A. Ks. (1932b). *Korporacjonizm katolicki*. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.
- Sheremeta, O. (2010). *Metropolitan Andrei Sheptytsky's ethical ideas in religion-philosophical context of the end of the 19th - the first half of the 20th century* / PhD. in Philosophy: 09.00.05 - History of Philosophy. [In Ukrainian]. Kyiv. [=Шеремета 2010]
- Sheremeta, O. (2014). Methodology of studying the theoretical heritage of Father Havryil Kostelnyk. [In Ukrainian]. *Scientific Journal of the National Pedagogical Drago-*

- manov University. Series 7: Religious Studies. Culturology. Philosophy*, 32(45), 77-85. [=Шеремета 2014]
- Sheremeta, O. (2015). From Neo-Thomism to Modernism: H. Kostelnyk's creativity in the Light of Modern Studies. [In Ukrainian]. *Multiversum*, 5-6, 53-65. [=Шеремета 2015]
- Sheremeta, O. (2018). Ojciec Mykoła Conrad: recenzje jako źródło rekonstrukcji historyczno-filozoficznych poglądów myśliciela. *Studia z historii filozofii*, 3, 191-208.
- Sheremeta, O. (2018). Ukrainian Neo-Thomism in the Diaspora. The creativity of Volodymyr Oleksiuk. [In Ukrainian]. In: *Philosophical Thought of the Western Ukrainian Diaspora of the XX century: Ideas and Figures* (pp. 254-270). Kyiv: Naukova Dumka. [=Шеремета 2018]
- Sheremeta, O. (2021). Kontekst socjologiczny historyczno-filozoficznych badań ideologii liberalizmu Mykoły Konrada. *Studia z historii filozofii*, 4, 83-100.
- Sheremeta, O. (2021). Transformation of Views on Liberalism of European Catholic Thinkers and its Reception in the Study of M. Konrad. [In Ukrainian]. *Visnyk of the Lviv University. Series of philosophical sciences*, 28, 39-51. [=Шеремета 2021]
- Sheremeta, O. (2022). Ideas of political philosophy in the religious and philosophical context of the end of the 19th - the first half of the 20th century. [In Ukrainian]. *Galicji. Studia i materiał*. T. 8. *Filozofia w Galicji*, III, 138-168. [=Шеремета 2022]
- Slipyj, J. (1925). *St. Thomas of Aquinas and scholasticism*. Part 4. [In Ukrainian]. Lviv: "Bohoslovnia" Edition. [=Сліпий 1925]
- Ushenichnik, A. Dr. (1927). *Fundamentals of Sociology*. Part 1 / Translated by Fr M. Firak. [In Ukrainian]. Lviv: Library of the Ukrainian Christian Organisation. [=Ушенічник 1927]
- Weisheipl, J.A. (2003). Scholasticism. Contemporary Scholasticism. In: *New Catholic Encyclopedia* (vol. 12, pp. 772-779). Washington: The Catholic University of America.

Received 11.07.2024

Oksana SHEREMETA,

PhD Philosophy,

Reserch Fellow at the Department of History of Philosophy in Ukraine,

H.S. Skovoroda Institute of Philosophy,

National Academy of Sciences of Ukraine,

4, Triokhsviatytska St., Kyiv, 01001,

<https://orcid.org/0000-0001-8364-4300>

THE HISTORIOGRAPHY OF EARLY NEO-THOMISM
AND THE STUDY OF THE VIEWS OF UKRAINIAN NEOTOMISTS
OF THE FIRST HALF OF THE XX CENTURY

In the article, the author substantiates the thesis that the study of the historiography of early Neo-Thomism is extremely important for research on the history of its Ukrainian branch and, accordingly, the creation of its Ukrainian historiography. Early Neotomism is a significant stage in the development of Neotomism. Under its influence, Ukrainian neo-Thomists Andrei Sheptytsky, J. Slipyj, and M. Konrad formed their views. Its study is an important part of the historiography of Ukrainian Neo-Thomism. The study of early Neo-Thomism helps not only to objectively assess the views of Ukrainian Neo-Thomists, but also to distinguish the views of thinkers who do not belong to it, as in the case of H. Kostelnyk.

The historiography of the issue includes not only the works of Ukrainian thinkers and studies devoted to their views, but also the sources of Neotomism, the works of foreign Neotomists, and studies that help to reconstruct the inherent context of the ideas of the representatives of the movement in Ukraine. The most important of these types of works are the encyclicals of the Popes and documents of the Church, the works of Neo-Thomist philosophers, and the achievements of researchers of this period. They help to recreate the context and clarify the features of early Neo-Thomism. The main one is objective idealism, which is used to criticise subjectivism in philosophy. The next feature is the reference not directly to the works of Thomas Aquinas, but to the encyclicals of the Popes, Church documents, and the works of famous Neo-Thomists. Thus, the absence of direct references to St Thomas is not a reason to think that a thinker cannot be a Neotomist.

The study of early Neo-Thomism is an important part of the historiography of Ukrainian Neo-Thomism. His research will make it possible not only to objectively assess the views of Ukrainian neo-Thomists, but also to distinguish the views of thinkers who do not belong to it. As a result, it can be argued that the study of the historiography of early neo-Thomism is extremely important for research on the history of its Ukrainian branch and, accordingly, for the creation of the historiography of the issue.

Keywords: *Neo-Thomism, early Neo-Thomism, historiography of Ukrainian early Neo-Thomism, Andrey Sheptytskyi, Y. Slipy, M. Konrad.*